

Andrzej J. Najda

Metafora budowania w listach św. Pawła

Collectanea Theologica 77/2, 5-29

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANDRZEJ J. NAJDA, ŁOMŻA

METAFORA BUDOWANIA W LISTACH ŚW. PAWŁA

Paweł niejednokrotnie podkreśla w swoich listach, że jest ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ – „Apostofem Chrystusa Jezusa” (Rz 1,1; 1Kor 1,1; 2Kor 1,1; por. Rz 11,13; 1Kor 9,1f; 15,9). Jako apostoł jest w pełni świadomy swego wybrania i powołania przez Boga, względnie przez Jezusa Chrystusa oraz swego posłania, by głosić Ewangelię (Rz 1,1.9; 15,16; 1Kor 1,17; 9,16; Ga 1,15n.; 2,7)¹. Już na początku Listu do Rzymian Paweł przedstawia się rzymskiej gminie chrześcijańskiej, której sam nie założył, jako Παῦλος δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ, κλητὸς ἀπόστολος ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ – „Paweł, sługa Chrystusa Jezusa, powołany apostoł, oddzielony do [głoszenia] Ewangelii Boga”. Tymi słowami chce opisać swoją świadomość jako apostoła oraz podkreślić swój autorytet². Ze względu na zadanie, jakie Paweł otrzymał od zmartwychwstałego Chrystusa, pisze on wprost, że jest ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ – „oddzielony do [głoszenia] Ewangelii Boga”. *Participium perfecti passivi* ἀφωρισμένος wskazuje na działanie Boga (por. *participium aoristi activi* ὁ ἀφορίσας w Ga 1,15). Paweł, mówiąc tu o swoim „oddzieleniu”, chce podkreślić, że jego powołanie, podobnie jak powołanie starotestamentalnych proroków, należy rozumieć jako boskie wybranie³. Zaś cel jego „oddzielenia” określony jest słowami εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ. To „oddzielenie” dokonane przez Boga jest najpierw przyporządkowaniem do Ewangelii, które oznacza przy-

¹ Dokładnie na ten temat A. J. Najda, *Der Apostel als Prophet. Zur prophetischen Dimension des paulinischen Apostolats*, EHS XXIII/784, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien 2004, s. 31-71.

² Por. J. Zmijewski, *Paulus – Knecht und Apostel Jesu Christi. Amt und Amtsträger in paulinischer Sicht*, Stuttgart 1986, s. 38.

³ Tak np. U. Wilckens, *Der Brief an die Römer*, t. 1, *Röm 1-5*, EKK VI/1, Zürich-Einsiedeln-Köln-Neukirchen-Vluyn 1978, s. 63.

porządkowanie Bogu⁴ oraz istniejące już od wieków boskie wybranie Pawła do głoszenia Ewangelii⁵.

Metafory w listach św. Pawła

Głosząc Ewangelię, Paweł odwołuje się często do obrazów⁶. Posługuje się przy tym różnymi motywami i przedstawieniami z świata roślin, zwierząt oraz ludzi, by być zrozumiałym dla swoich słuchaczy czy czytelników, by ich przekonać i wyrzucić na nich wrażenie⁷. W swoich listach apostoł najczęściej używa metafor. Pod pojęciem tym należy najpierw rozumieć „fenomen kontekstu”, to znaczy nie jakiś pojedynczy wyraz, lecz zawsze – nawet krótki – fragment tekstu⁸. Konkretna metafora powstaje w wyniku zjawiska „określenia przeciwnego”⁹, w którym rzeczywiste określenie kontekstu skierowane jest przeciw spodziewanemu określeniu danego wyrazu¹⁰, co powoduje u słuchacza czy czytelnika charakterystyczny „efekt zaskoczenia”¹¹. Metafory występują często w grupach i w łączności z innymi metaforami. Takie zgrupowania metafor określa się mianem „pól obrazów”¹². Takie pola

⁴ Tak O. Michel, *Der Brief an die Römer*, KEK IV¹⁴, Göttingen 1978⁵, s. 68n.

⁵ D. Zeller, *Der Brief an die Römer*, RNT, Regensburg 1985, s. 34.

⁶ W. Straub, *Die Bildersprache des Apostels Paulus*, Tübingen 1937, s. 20-97, wymienia następujące formy obrazów u Pawła: słowa obrazowe, obrazowe zwroty, porównania, metafory, obrazowe sentencje i porównania; por. M. Reiser, *Sprache und literarische Formen des Neuen Testaments. Eine Einführung*, Paderborn-München-Wien-Zürich 2001, s. 76n.

⁷ Por. C. G. Müller, *Gottes Pflanzung – Gottes Bau – Gottes Tempel. Die metaphorische Dimension paulinischer Gemeindeftheologie in 1Kor 3,5-17*, FuSt 5, Frankfurt am Main 1995, s. 41-44.

⁸ Tak H. Weinrich, *Semantik der Metapher*, Folia Linguistica 1/1967, s. 3-17; P. G. Müller, *Lexikon exegetischer Fachbegriffe*, Stuttgart-Kevelaer 1985, s. 173, metaforą określa zastąpienie jednego pojęcia przez inne, które ma z pierwszym pojęciem „punkt porównania”. J. M. Soskice, *Metafora*, w: R. J. Coggins, J. L. Houlden (red.), *Słownik hermeneutyki biblijnej*, Warszawa 2005, s. 566-567, uważa, że w metaforze chodzi „o powiedzenie czegoś nowego, czego nie można powiedzieć w żaden inny sposób”.

⁹ H. Weinrich, *Semantik der Metapher*, s. 6.

¹⁰ *Tamże*.

¹¹ C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 23.

¹² Tak *tamże*, s. 30. H. Weinrich, *Sprache in Texten*, Stuttgart 1976, s. 283 uważa, że tak jak pojedynczy wyraz w języku nie ma oddzielnej egzystencji, tak też pojedyncza metafora należy do pola obrazu; ona jest „miejszem w polu obrazu”; D. Peil, *Untersuchungen zur Staats- und Herrschaftsmetaphorik in literarischen Zeugnissen von der Antike bis zur Gegenwart*, München 1983, s. 24; jako pole obrazu rozumie strukturę, która składa się z różnych elementów obrazu i istniejących między nimi relacji. Zarówno elementy, jak i relacje mogą się zmieniać ze względu na ich liczbę i zabarwienie, tak że możliwe są różne warianty i odcienie obrazów.

wskazują na przygotowujące grunt „metaforyczne główne wyobrażenie”¹³, które daje cały „potencjał metafor”¹⁴. Podczas powstawania metafory dochodzi do „połączenia dwóch językowych obszarów znaczeniowych”¹⁵, które określa się jako „dawca obrazu” i „biorca obrazu”¹⁶. Trzeba jednak przy tym uwzględnić, że niektóre wyrażenia uzyskują metaforyczne znaczenie tylko w określonym kontekście¹⁷. Pod pojęciem kontekstu należy zaś rozumieć nie tylko „bezpośrednie literackie otoczenie”, lecz także „konkretną sytuację mówiącego”¹⁸ oraz „historyczne i społeczno-kulturalne ramy”¹⁹.

Paweł wykorzystuje chętnie metafory. Nie chodzi mu przy tym o piękno lub ornamentykę języka, lecz o treść jego przepowiadania, która tylko w ten – a nie w inny – sposób może być przekazana (tzw. walencja heurystyczna)²⁰. W wyrażeniach metaforycznych apostoła można dostrzec także jego „ściśle parenetyczne zainteresowanie”, tzn. dąży on do tego, by formować postawy u swoich słuchaczy czy czytelników oraz wpływać na ich postępowanie (tzw. walencja parenetyczna)²¹.

Apostoł Narodów sięga do różnych dziedzin życia, z których czerpie inspiracje do tworzenia nowych metafor. W swoich listach

¹³ Tamże.

¹⁴ C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 30; por. także H. Birus, A. Fuchs, *Ein terminologisches Grundinventar für die Analyse von Metaphern*, w: C. Wagenknecht (red.), *Zur Terminologie der Literaturwissenschaft. Akten des IX. Germanistischen Symposiums der Deutschen Forschungsgemeinschaft Würzburg 1986 (Germanische Symposien. Berichtbände, t. 9)*, Stuttgart 1988, s. 157-174.

¹⁵ H. Weinrich, *Sprache in Texten*, s. 283.

¹⁶ Tak C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 24. H. Weinrich, *Sprache in Texten*, s. 284, mówi o „dającym obraz i biorącym obraz polu”.

¹⁷ J. M. Soskice, *Metafora*, s. 566; por. H. Weinrich, *Sprache in Texten*, s. 370n.; E. R. MacCormac, *Die semantische und syntaktische Bedeutung von religiösen Metaphern*, w: J. P. van Noppen (red.), *Erinnern, um Neues zu sagen. Die Bedeutung der Metapher für die religiöse Sprache*, Frankfurt am Main 1988, s. 84-107.

¹⁸ C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 30; por. G. Kurz, *Metapher, Allegorie, Symbol*, Göttingen 1988², s. 13; W. Kügler, *Zur Pragmatik der Metapher. Metaphermodelle und historische Paradigmen*, Frankfurt/M.-Bern-New York 1984, s. 1.

¹⁹ Tak C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 31; por. H. J. Klauck, *Allegorie und Allegoresis in synoptischen Gleichnistexten*, Münster 1986², s. 145; B. Heiningen, *Metaphorik, Erzählstruktur und szenisch-dramatische Gestaltung in den Sondergutgleichnissen bei Lukas*, NTA NF 24, Münster 1991, s. 26.

²⁰ Tak C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 60.

²¹ Tamże, s. 61; por. też E. Jünger, *Metaphorische Wahrheit. Erwägungen zur theologischen Relevanz der Metapher als Beitrag zur Hermeneutik einer narrativen Theologie (1974)*, w: tenże, *Entsprechungen: Gott-Wahrheit-Mensch. Theologische Erörterungen*, BevTh 88, München 1980, s. 103-157.

posługuje się „polami obrazów” z takich zakresów²² jak: wegetacja (np. Rz 1,13; 6,21n.; 1Kor 3,6n.; 9,7; 2Kor 9,10; 10,15; Ga 5,22)²³, rolnictwo (np. Rz 7,4n.; 1Kor 3,6nn.; 15,36n.; 42nn.; 2Kor 9,6.10; Ga 6,7n.), praca (np. Rz 15,20; 1Kor 3,10nn.; 14,4.17; 2Kor 10,4.8; Ga 2,9.18), sport (1Kor 9,24; Flp 3,12-16)²⁴, wojsko (np. Rz 6,13, 7,23; 1Kor 9,7; 2Kor 7,5; 10,3n.), pożywienie (np. 1Kor 3,2; 9,7; 10,16.21; 2Kor 4,7), kult (np. Rz 12,1; 1Kor 3,16n.; 6,19; 2Kor 2,14.16; 6,16), światło (np. Rz 2,19; 13,12; 1Kor 4,5; 15,31; 2Kor 4,6; 11,28)²⁵ oraz życie rodzinne (np. Rz 8,16n. 21; 9,7n.; 1Kor 3,16; 4,15; 2Kor 6,13; 11,2; Ga 4,19.28.31)²⁶.

Metafora budowania w listach św. Pawła

Na szczególną uwagę zasługuje Pawłowe „pole obrazu” budowania²⁷. Używany rzeczownik οἰκοδομή może oznaczać „zakończoną już budowlę”, „budowlę, która jeszcze powstaje” oraz „budowanie jako takie”²⁸, zaś czasownik ἐποικοδομεῖν znaczy „budować”, „prowadzić dalej budowlę”, „budować na czymś”²⁹. Apostoł posługuje się tym obrazem, by treści, które chce przekazać, zostały właściwie rozumiane, a dokładniej, chce w metaforyczny sposób opisać istotę apostołatu, swoją działalność apostołską, zachowanie wspólnoty na zgromadzeniu liturgicznym oraz postępowanie moralne chrześcijan.

²² Por. A. J. Najda, *Der Apostel als Prophet*, s. 196-201.

²³ Por. P. von Gemünden, *Vegetationsmetaphorik im Neuen Testament und seiner Umwelt. Eine Bildfelduntersuchung*, NTOA 18, Freiburg-Göttingen 1993, s. 266-289.

²⁴ Por. O. Schwankl, „*Laufst so, daß ihr gewinnt*”. Zur Wettkampfmetaphorik in 1Kor 9, BZ NF 41/1997, s. 174-191; R. Metzner, *Paulus und der Wettkampf: Die Rolle des Sports in Leben und Verkündigung des Apostels (1Kor 9,24-7; Phil 3,12-16)*, NTS 46/2000, s. 565-583

²⁵ Por. O. Schwankl, *Licht und Finsternis. Ein metaphorisches Paradigma in den johanneschen Schriften*, HBS 5, Freiburg im Breisgau-Basel-Wien-Barcelona-Rom-New York 1995, s. 38-72.

²⁶ Por. R. Zimmermann, *Geschlechtermetaphorik und Gottesverhältnis. Traditions-geschichte und Theologie eines Bildfelds in Urchristentum und antiker Welt*, WUNT II/122, Tübingen 2001, s. 300-325.

²⁷ Por. L. Ryken, J. C. Wilhoit, T. Longman III, *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*, Warszawa 1998, s. 79n.

²⁸ Por. O. Michel, οἶκος κτλ., ThWNT V, s. 122-161; J. Pfammatter, οἰκοδομή κτλ., EWNT II, s. 1211-1218; K. Romanuk, „...wie ein guter Baumeister...” (1Kor 3,9b-17), w: J. J. Degenhardt (red.), *Die Freude an Gott – unsere Kraft. FS für O. B. Knoch*, Stuttgart 1991, s. 164-169.

²⁹ R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1995, s. 229.

Apostolat Pawła

Paweł wykorzystuje metaforę budowania, by opisać treść i cel swego apostołatu. Odpowiadając na zarzuty korynckich przeciwników, którzy stawiają pod znakiem zapytania jego apostołski urząd, zarzucając mu, że jest niewprawny w słowie (2Kor 11,6), jego wystąpienia są słabe (2Kor 10,1.10), nie czyni cudów (2Kor 12,12), nie ma objawień (2Kor 12,1), rezygnuje z utrzymania ze strony gminy (2Kor 11,7-12), postępuje „według ciała” (2Kor 10,2)³⁰ – w tzw. liście pisanym w łzach (2Kor 10-13)³¹ – napisze w 2Kor 10,8: ἐάν τε γὰρ περισσώτερόν τι καυχῆσώμαι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν ἢς ἔδωκεν ὁ κύριος εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὑμῶν, οὐκ αἰσχυνθήσομαι – „Jeśli bowiem bardziej chlubiłbym się naszą władzą, którą dał nam Pan ku waszemu zbudowaniu, a nie ku waszej zagładzie, nie zostaną zawstydzony”. Paweł wyjaśnia tutaj, że mógłby się chlubić większą bliskością Chrystusa niż jego przeciwnicy³² i wskazuje na swoją szczególną apostołską władzę (ἐξουσία)³³, która przewyższa władzę jego przeciwników³⁴. Ta władza jest dla niego przedmiotem szczególnej dumy, ponieważ nie oznacza jego autorytetu, lecz jest kontynuacją władzy wywyższonego i uwielbionego Pana dla Kościoła³⁵. Władza Pawła nie jest więc jego zasługą, lecz została mu dana przez Pana (κύριος) i służy „ku zbudowaniu, a nie ku zagładzie”³⁶ (εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν)³⁷. Słowo καθαίρεσις („niszczenie”; „zburzenie”, „zagłada”)³⁸, które występuje tu w przeciwieństwie do οἰκοδομῆ,

³⁰ Por. J. Zmijewski, *Paulus – Knecht und Apostel Jesu Christi*, s. 194n.

³¹ O kompozycji literackiej obecnego Drugiego Listu do Koryntian por. np. U. Schneile, *Einleitung in das Neue Testament*, Göttingen 2002⁴, s. 97-106; I. Broer, *Einleitung in das Neue Testament*, t. II: *Die Briefliteratur, die Offenbarung des Johannes und die Bildung des Kanons*, NEB Ergänzungsband NT 2/II, Würzburg 2001, s. 409-414.

³² Por. H. J. Klauck, *2. Korintherbrief*, NEB. NT 8, Würzburg 1986, s. 79.

³³ Por. W. Foerster, ἐξουσία κτλ., ThWNT II, s. 557-572.

³⁴ C. Wolff, *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, ThHK 8, Berlin 1989, s. 201.

³⁵ Tak F. Zeilinger, *Krieg und Friede in Korinth. Kommentar zum 2. Korintherbrief des Apostels Paulus*, cz. I: *Der Kampfbrief. Der Versöhnungsbrief. Der Bettelbrief*, Wien-Köln-Weimar 1992, s. 49n.

³⁶ Por. U. Heckel, *Kraft in Schwachheit. Untersuchungen zu 2. Kor 10-13*, WUNT II/56, Tübingen 1993, s. 14.

³⁷ Mowa o „budowaniu i niszczeniu” jest wyraźnym nawiązaniem do starotestamentalnych proroków, a przede wszystkim do Jeremiasza (Jr 1,10; 24,6; 31,3.28; 42,10; 45,4; por. Iz 49,17; Ez 36,36; Mi 1,4) por. A. J. Najda, *Der Apostel als Prophet*, s. 104n.

³⁸ Por. C. Schneider, καθαίρω κτλ., ThWNT III, s. 414-416.

odnosi się do przeciwników apostoła, którzy burzą wspólnotę, zamiast ją budować³⁹. Termin οἰκοδομή określa natomiast zakres apostołskiej władzy i urzędu Pawła oraz jego apostołskie zadanie, które otrzymał od Pana⁴⁰. Chrystus, który jest dawcą tej władzy, jest również tym, który przez swego apostoła dalej buduje wspólnotę⁴¹.

O władzy otrzymanej od Chrystusa „ku zbudowaniu, a nie ku zagładzie” (εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθάρεσιν) mówi Paweł także w 2Kor 13,10⁴². W obliczu rychłego przybycia do Koryntu (13,1) upomina on wspólnotę i wzywa ją do zbadania siebie i zastanowienia nad swoim postępowaniem⁴³ (13,5). Modlitwa apostoła, by Koryntianie „nie czynili nic złego” (13,7)⁴⁴, ma służyć ich zachowaniu i udoskonaleniu. Paweł próbuje bowiem doprowadzić do zmiany myślenia i postępowania wspólnoty, by gdy przybędzie następnym razem, nie musiał wystąpić w zapowiedziany wcześniej, nie oszczędzający nikogo sposób ani skorzystać z danego mu przez Pana prawa⁴⁵.

Zapowiadając swoje przybycie do Koryntu w 2Kor 12,19, Paweł zapewnia uroczyscie, „w obliczu Boga, w Chrystusie” (κατέναντι θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν)⁴⁶, że to „wszystko” (πάντα), co dotychczas powiedział i uczynił, zostało powiedziane nie w celu własnej obrony, lecz „dla zbudowania” Koryntian (ὕπερ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς). Πάντα oznacza tutaj apologię apostoła wobec jego przeciwników i wspólnoty⁴⁷; osobiste chlubienie się apostoła, choć wbrew jego woli⁴⁸; jego list ze wszystkimi zawartymi w nim napom-

³⁹ Por. *tamże*, s. 416.

⁴⁰ Por. Ph. Vielhauer, *Oikodome. Das Bild vom Bau in der christlichen Literatur vom Neuen Testament bis Clemens Alexandrinus* (1939), w: tenże, *Oikodome. Aufsätze zum Neuen Testament*, t. 2, TB 65, München 1979, s. 1-168.

⁴¹ Tak I. Kitzberger, *Bau der Gemeinde. Das paulinische Wortfeld οἰκοδομή / (ἐπι)οἰκοδομεῖν*, FzB 53, Würzburg 1986, s. 127.

⁴² Powtórzenie tych słów na zakończenie tzw. listu pisanego we łzach nadaje temu pismu widoczne ramy; por. F. Zeilinger, *Krieg und Friede in Korinth*, s. 50.

⁴³ Tak F. Lang, *Die Briefe an die Korinther*, NTD 7¹⁶, Göttingen-Zürich 1986, s. 357.

⁴⁴ Etyczne sformułowanie, aby „nie czynili nic złego” wyraża tu posłuszeństwo w wierze; tak *tamże*, s. 356.

⁴⁵ Por. J. Kremer, *2. Korintherbrief*, SKK. NT 8, Stuttgart 1990, s. 117.

⁴⁶ Paweł mówi tu w świadomości pełnej przynależności i wspólnoty z Chrystusem; por. H. J. Klauck, *2. Korintherbrief*, s. 98.

⁴⁷ J. Pfamatter, *Die Kirche als Bau. Eine exegetisch-theologische Studie zur Ekklesiologie der Paulusbriefe*, AnGr 110, SFT B/33, Rom 1960, s. 63; R. H. Strachan, *The Second Epistle of Paul to the Corinthians*, MNTC, London 1954⁹, s. 36.

⁴⁸ J. Pfamatter, *Die Kirche als Bau*, s. 66.

nieniami⁴⁹; zapowiedziane, nie oszczędzające nikogo wystąpienie Pawła we wspólnocie⁵⁰. Apostoł chce po prostu ostrzec wspólnotę przed uleganiem fałszywym nauczycielom, którzy, kwestionując jego autorytet, burzą to, co on sam zbudował. Wyjaśnia też, że jego – miejscami bardzo ostre i polemiczne – wypowiedzi w „mowie apologetycznej” (2Kor 10,1-13,10) służyły również ich „zbudowaniu”⁵¹. Gdy Paweł mówi tu o zbudowaniu, to ma na myśli nie tylko wewnętrzne wzmocnienie sił i rozeznania Koryntian, lecz także ich zewnętrzne „pozyskanie i przekonanie”⁵².

Działalność apostołska

Za pomocą metafory budowania Paweł opisuje również swoją apostołską działalność. W 1Kor 3 podejmuje – rozpoczęte w rozdziale pierwszym – wystąpienie przeciwko powstałym we wspólnocie koryntkiej partiom (por. 1Kor 1,10-13), wzywając przy tym do jedności i wykazując bezsensowność zaistniałych podziałów. W 1Kor 3,5 Paweł stawia pytanie: τί οὖν ἐστὶν Ἀπολλῶς; τί δὲ ἐστὶν Παῦλος; διάκονοι δι’ ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἐκάστῳ ὡς ὁ κύριος ἔδωκεν – „Kim więc jest Apollos? Kim więc jest Paweł? Sługami, przez których uwierzyliście, według tego, co każdemu dał Pan”. Wyrażenie τί ἐστὶν (zamiast τίς ἐστὶν) wskazuje, że nie chodzi tu o osobę Pawła czy Apollosa, lecz przede wszystkim o ich funkcję we wspólnocie w Koryncie⁵³. Obydwaj⁵⁴ spełnili funkcję służebną w dojściu do wiary Koryntian, każdy według danej im łaski Bożej (por. 3,10). Obydwaj są διάκονοι – „sługami”. Warto zauważyć, że Paweł nie precyzuje tu, kim jest κύριος, któremu obaj służyli: czy jest to Jezus Chrystus, czy sam Bóg? Kontekst (por. 3,6n. 9) pozwala sądzić, że należy raczej myśleć o Bo-

⁴⁹ H. Windisch, *Der zweite Korintherbrief*, KEK VI³, Göttingen 1970, s. 407.

⁵⁰ A. Schlatter, *Paulus der Bote Jesu. Eine Deutung seiner Briefe an die Korinther*, Stuttgart 1969⁴, s. 673.

⁵¹ Por. J. Zmijewski, *Paulus – Knecht und Apostel Jesu Christi*, s. 183. C. Wolff, *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, s. 258, uważa, że służyło to „nowemu duchowemu zorientowaniu” Koryntian.

⁵² O. Michel, *ThWNT V*, s. 144.

⁵³ Por. A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, HNT 9/1, Tübingen 2000, s. 80.

⁵⁴ Kolejność: Apollos – Paweł nie ma tu znaczenia i nie powinna być widziana jako przezeńnienie Apollosa; por. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther, 1Kor 1,1-6,11*, EKK VII/1, Zürich-Braunschweig-Neukirchen-Vluyn 1991, s. 290.

gu⁵⁵ niż o Jezusie Chrystusie (por. θεοῦ διάκονοι w 2Kor 6,4). Przywołując obraz sadzenia i podlewania (3,6), Paweł pokazuje jedność pełnionej służby oraz różnicę między sobą a Apollosem. Różnica ta nie dotyczy istoty ich służby, lecz czasowego następstwa. Jako słudzy, którzy sadzą i podlewają, „stanowią jedność” (3,8), ponieważ sadzenie i podlewanie nie ma żadnego znaczenia, jeśli Bóg nie da wzrostu (3,7). Każdy z nich otrzyma należną mu zapłatę „według własnego trudu” (3,8b)⁵⁶.

W 1Kor 3,9a Paweł podkreśla jeszcze raz swą jedność z Apollosem, pisząc: θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί – „Jesteśmy bowiem współpracownikami Boga”. Termin συνεργός oznacza udział w dziele Bożym⁵⁷, jednak nie w sensie jakiegoś osiągnięcia⁵⁸, lecz – w sensie z Iz 43,24 – jako udział w trudzie i pracy⁵⁹ (por. *genetivus auctoris* θεοῦ)⁶⁰. Sylaba συν może świadczyć także o tym, że Paweł chce tu podkreślić kolegialność współpracowników Boga⁶¹. Wspólnotę koryncką zaś, która jest własnością Boga, charakteryzuje apostoł podwójnym obrazem: θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομῆ ἐστε – „Jesteście uprawną rolą Bożą, budowlą Bożą” (3,9b). Wspólnota ta jest ową rolą, którą dwaj słudzy zasadzili i podlewali. Paweł zostawia metaforę roli uprawnej i przechodzi do metafory budowania⁶². Połączenie uprawiania i budowania występuje już w Starym Testamencie (Pwt 6,10n.; 20,5n.; Joz 24,13; 2Krn 26,10; Prz 24,27; Iz 5,1n.; 65,21n.; Jr 29,5; Ez 36,9n.; Am 9,14; w wyrażeniach metaforycznych: 2Sm7,10n.; Iz 61,3n.; Jr 1,10; 18,9; 24,6; 31,28; 42,10; 45,4; Ez 36,36; Am 9,11.15)⁶³. Apostoł przejmuje to metaforyczne połączenie, które opisuje działanie zbawcze Boga wobec Izraela i odnosi je do nowego Ludu Bożego⁶⁴. Określając wspólnotę koryncką, własność Boga,

⁵⁵ Tak H. Merklein, *Der erste Brief an die Korinther. Kapitel 1-4*, ÖTK 7/1, Gütersloh-Würzburg 1992, s. 259.

⁵⁶ Por. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, RNT, Regensburg 1997, s. 69n.

⁵⁷ Tak W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 293.

⁵⁸ K. H. Rengstorf, ἀποστέλλω κτλ., ThWNT I, s. 397-448.

⁵⁹ Tak G. Bertram, συνεργός κτλ., ThWNT VII, s. 869-875.

⁶⁰ Por. F. Lang, *Die Briefe an die Korinther*, s. 51.

⁶¹ Tak H. Merklein, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 262.

⁶² Ph. Vielhauer, *Oikodome*, s. 75, uważa, że obraz budowli nadaje się bardziej na określenie wspólnoty niż obraz roli uprawnej, dlatego Paweł przy nim pozostanie rozwijając go w następnych wersach.

⁶³ Por. C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 78n.

⁶⁴ C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, ThHK 7, Berlin 2000², s. 68n.

mianem θεοῦ οἰκοδομή Paweł ma na myśli raczej budowlę, która jeszcze powstaje niż skończony już budynek⁶⁵.

W następnych wersetach (3,10-15) apostoł wykorzystuje metaforę budowania w aspekcie kładzenia fundamentu⁶⁶ i dalszego budowania. W 1Kor 3,10a określi siebie jako σοφὸς ἀρχιτέκτων („mądry budowniczy”)⁶⁷: Κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον ἔθηκα – „Według danej mi łaski Boga, jako mądry budowniczy położyłem fundament”. Tym określeniem Paweł chce być może powiedzieć, że w jego osobie Izrael otrzymuje nowego „mądrego budowniczego”⁶⁸, albo nazywa siebie tak z powodu zarzucanego mu braku mądrości i ze względu na określoną metaforycznie jako fundament⁶⁹ „mądrość Bożą”⁷⁰ (por. 3,11). Swoją apostołską działalność natomiast charakteryzuje Paweł słowami θεμέλιον ἔθηκα („położyłem fundament”), a kto inny ma budować dalej⁷¹. Koryntianie krytykują go z tego powodu, lecz on odrzuca tę krytykę, ponieważ fundament (θεμέλιον)⁷², który położył jest ostateczny, a jest nim Jezus Chrystus (3,11). Paweł opuszcza tu obraz podając jego znaczenie: fundamentem jest Chrystus i nie ma dla Niego „żadnej alternatywy”⁷³. Jezus Chrystus stanowi treść apostołskiego przepowiadania oraz „podstawę i miarę”⁷⁴ budowania wspólnoty. Metafora budowania przechodzi więc z wymiaru czasowego i rzeczowego na treść działalności apostołskiej, na *fundamentum essentiale*⁷⁵. Chrystus jest fundamentem, który „zawsze i w każdym czasie jest już położony, a nie dopiero kładzio-

⁶⁵ Tak *tamże*, s. 69. A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 82, uważa, że nie ma tu znaczenia, czy budowla ta jest już skończona, czy i na ile znajduje się jeszcze w budowie.

⁶⁶ W Starym Testamencie budowniczym, który kładzie fundament jest Bóg (Iz 28,16); por. J. Lindblom, *Der Eckstein in Jes. 28,16*, NTT 56/1955, s. 123-132.

⁶⁷ Słowo ἀρχιτέκτων jest *hapax legomenon* w Nowym Testamencie; por. G. Schneider, ἀρχιτέκτων, EWNT I, s. 397.

⁶⁸ Por. H. Hübner, *Biblische Theologie des Neuen Testaments*, t. II: *Die Theologie des Paulus und ihre neutestamentliche Wirkungsgeschichte*, Göttingen 1993, s. 131.

⁶⁹ Por. L. Ryken, J. C. Wilhoit, T. Longman III, *Słownik symboliki biblijnej*, s. 203n.

⁷⁰ J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 73.

⁷¹ Por. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 296n.

⁷² O znaczeniu terminu por. K. L. Schmidt, θεμέλιος κτλ., ThWNT III, s. 63-64; G. Petzke, θεμέλιον κτλ., EWNT II, s. 343-345.

⁷³ A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 84.

⁷⁴ W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 298.

⁷⁵ H. A. W. Meyer, *Kritisch-exegetisches Handbuch über den ersten Brief an die Korinther*, KEK, Göttingen 1870, s. 87.

ny⁷⁶. Decydującą rolę w przepowiadaniu apostołskim odgrywają nie głoszący Ewangelię ludzie, lecz głoszony Chrystus. Nie oznacza to pomniejszenia roli apostołatu, lecz jego chrystologiczne uzasadnienie oraz nierozzerwalne przyporządkowanie do Chrystusa⁷⁷. Posługując się obrazem kładzenia decydującego fundamentu we wspólnocie, apostoł podkreśla „fundamentalne” znaczenie swego działania⁷⁸, jak również swój „autorytet i szczególną pozycję”⁷⁹ wobec tej wspólnoty.

Metaforycznym językiem Paweł rozwija następnie to, co powiedział w 3,10b: ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ. ἕκαστος δὲ βλέπετω πῶς ἐποικοδομεῖ – „Inny zaś prowadzi dalej budowę. Każdy jednak niech patrzy, jak buduje”. Za dalszą budowę, którą apostoł powierza innym, nie przejmuje już odpowiedzialności, a wyraźnie przekazuje ją dalej prowadzącym budowę⁸⁰. W 1Kor 3,12 Paweł wyjaśnia, że na tym fundamencie można budować w różny sposób, używając szlachetnych i trwałych materiałów: złota, srebra, kosztownych kamieni⁸¹ lub materiałów mniej wartościowych, nietrwałych: drewna, trawy, słomy. Zaskakujące jest, że nie wymienione są tu pospolite materiały budowlane, takie jak kamień, cegła czy glina. Apostoł nie myśli bowiem o jakiejś konkretnej budowli, lecz chodzi mu o materiały⁸², które odnoszą się do całej pracy we wspólnocie oraz wobec niej, przede wszystkim do różnorodnych form przepowiadania⁸³. Za pomocą ogólnie i szybko zrozumiałej metaforyki Paweł chce odróżnić trwałą budowę od nietrwałej oraz przestrzec wspólnotę, by uważała na to, jaką jest budowlą i kto ją dalej buduje⁸⁴.

Prawda o tym, czy budowa była prowadzona we właściwy sposób, czy też nie – jak pisze apostoł w 1Kor 3,13 – stanie się widoczna

⁷⁶ Tak Ph. Bachmann, *Der erste Brief an die Korinther*, KNT VII, Leipzig 1936⁴, s. 160n.

⁷⁷ W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 298.

⁷⁸ Por. J. Roloff, *Apostolat-Verkündigung-Kirche. Ursprung, Inhalt und Funktion des kirchlichen Apostelamtes nach Paulus, Lukas und den Pastoralbriefen*, Gütersloh 1965, s. 105n.

⁷⁹ Ph. Viehauer, *Oikodome*, s. 80.

⁸⁰ To dalsze budowanie nie ma znaczenia dla budowli, ma znaczenie tylko dla tych, którzy dalej prowadzą budowę; por. *tamże*, s. 75.

⁸¹ Materiałów tych używano do budowy świątyni (por. Wj 25,3-7; 31,4n.; 35,32n.; 1Krn 22,14nn.; 29,2; 2Krn 3,6n.).

⁸² Por. F. Lang, *Die Briefe an die Korinther*, s. 53.

⁸³ Tak C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 72.

⁸⁴ A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 85; por. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 299n.

(φανερόν γενήσεται) w przyszłości. Dzieło każdego (ἐκάστου τὸ ἔργον), tzn. końcowy stan budowli, czyli stan wspólnoty⁸⁵, zostanie ujawniony w dniu paruzji. Termin ἡ ἡμέρα oznacza dzień ostateczny, który jest dniem Kyriosa i sądu⁸⁶. Paweł nie opisuje tutaj szczegółów paruzji, koncentruje się jedynie na ogniu, który podobnie jak w Starym Testamencie, a przede wszystkim w zapowiedziach prorockich (por. Iz 66,15n.; Ez 39,6; Dn 7,10; Ml 3,19), jest ogniem niszczącym wrogów. W ogniu objawia się świętość Jahwe, przed którą Jego wrogowie nie mogą się ostać⁸⁷. Apostoł przejmuje ten starotestamentalny obraz; w dniu sądu w ogniu wypróbowana zostanie wytrzymałość wzniesionej budowli⁸⁸. Paweł ma tutaj na myśli nie sąd nad pojedynczym człowiekiem, lecz eschatologiczną ocenę jakości dzieła (ἔργον) odnoszącego się do wspólnoty jako οἰκοδομῆ, przy czym nie chodzi mu o pozyskanych przez przepowiadanie poszczególnych chrześcijan, lecz o wspólnotę jako całość⁸⁹. Apostoł nie musi dodawać, że złoto, srebro, kosztowne kamienie (por. 3,12) wytrzymają próbę ognia⁹⁰, zaś dom zbudowany z drewna, trawy czy słomy spłonie, a jakość używanych materiałów można rozpoznać już teraz⁹¹. Jeśli czyjeś dzieło, budowane na fundamencie położonym przez Pawła, okaże się trwałe i przejdzie na sądzie próbę ognia, to ten, który je budował, otrzyma zapłatę (3,14)⁹². Apostoł nie precyzuje, jaka to będzie zapłata (por. 3,8)⁹³, sam jednak – jako ten, który położył ostateczny fundament, dla którego nie ma alternatywy (3,11) – nie podlega tu sądowi (por. 2Kor 5,10)⁹⁴. Ten natomiast, którego dzieło spłonie, poniesie szkodę (3,15:

⁸⁵ Por. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 74.

⁸⁶ W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 301.

⁸⁷ Por. F. Lang, πῦρ κτλ., *ThWNT VI*, s. 927-953.

⁸⁸ C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 73, uważa, że Pawłowi chodzi o gruntowną ocenę wartości ludzkiej pracy we wspólnocie przez Boga lub przez Chrystusa i dlatego wykorzystuje on motyw próby w ogniu.

⁸⁹ A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 86.

⁹⁰ Paweł nie zwraca tu uwagi na to, że złoto, srebro i kosztowne kamienie mogłyby się stopić, ponieważ chodzi mu jedynie o palność materiałów, a nie o kształt budowli; por. F. Lang, *Die Briefe an die Korinther*, s. 53n.

⁹¹ Por. A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 87.

⁹² Por. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 75.

⁹³ C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 73, sądzi, że nagrodą będzie „wyraźne uznanie Boga za dokonane dzieło”.

⁹⁴ Por. A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 87.

i szczególne miejsce we wspólnocie¹⁰². Natomiast metafora ἐποικοδομεῖν charakteryzuje naukę, która jest zarówno czasowo, jak i merytorycznie wtórna w stosunku do nauki Pawła, a która jest znacząca dla późniejszych nauczycieli i współpracowników¹⁰³.

W tym samym duchu i przy użyciu tych samych metafor kładzenia fundamentu i dalszego prowadzenia budowy wypowiada się Paweł w Rz 15,20: οὕτως δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστός, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ – „Tak zaś uważałem za punkt honoru, głosić Ewangelię tam, gdzie Chrystus nie był znany, aby nie budować na cudzym fundamencie”. Apostoł zwraca się tu (Rz 15,14-21) do czytelników listu i przypomina to, co napisał we wstępie (1,8-15) o swojej relacji do rzymskiej wspólnoty. Przedstawia także sens kierowanego do nich pisma, omawiając przy tym swoją apostołską misję¹⁰⁴. Paweł nie chce budować na położonym przez innych misjonarzy fundamencie, lecz tylko tam głosić Ewangelię, gdzie nie była ona jeszcze słyszana i przyjęta. Głoszenie Ewangelii (εὐαγγελίζεσθαι) określa on mianem οἰκοδομεῖν, a swoje apostołskie posłannictwo – tak jak w 1Kor 3,10 – jako θεμέλιον τιθέναι. Paweł ma świadomość, że jego rola „mądrego budowniczego”, który położył fundament, jest nie do zastąpienia i żaden z późniejszych budowniczych nie może sobie do niej rościć pretensji. To samo dotyczy również odpowiednio jego samego¹⁰⁵. Gdyby bowiem Paweł budował na obcym fundamencie, wtedy sprzeciwiałby się danej mu przez Pana łasce (Rz 1,5; por. 1Kor 15,10)¹⁰⁶, dzięki której został powołany do położenia fundamentu (1Kor 3,5nn.), podczas gdy inni mają na nim budować dalej (por. 1Kor 3,10; 2Kor 10,15n.). Wtedy też – według jego własnej świadomości – nie byłby już apostołem Chrystusa (por. Rz 1,1n.; Ga 1,1)¹⁰⁷. Słów Pawła nie należy rozumieć też w sensie „klauzul niemieszania

¹⁰² Tak Ph. Vielhauer, *Oikodome*, s. 80.

¹⁰³ Por. C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 93n.

¹⁰⁴ Por. H. Schlier, *Der Römerbrief*, HThK VI, Freiburg-Basel-Wien 1987³, s. 427.

¹⁰⁵ Tak U. Wilckens, *Der Brief an die Römer*, cz. 3, *Röm 12-16*, EKK VI/3, Zürich-Einsiedeln-Köln-Neukirchen-Vluyn 1982, s. 121.

¹⁰⁶ Por. J. Blank, *Paulus und Jesus. Eine theologische Grundlegung*, StANT XVIII, München 1968, s. 193.

¹⁰⁷ Tak H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 433; por. P. Stuhlmacher, *Der Brief an die Römer*, NTD 6¹⁵, Göttingen-Zürich 1998², s. 210.

ζημιωθήσεται). Nie zostanie ukarany lub zniszczony (por. 3,17)⁹⁵, lecz dojdzie do przekonania, że trudził się nadaremno⁹⁶. Człowiek zaś odpowiedzialny za to dzieło zostanie zbawiony, jednakże ὡς διὰ πυρός – „jak przez ogień”⁹⁷. Paweł ma tu na myśli nie to, że człowiek ów z wielkim trudem uchodzić będzie z ognia⁹⁸, lecz że zostanie łaskawie uratowany jak „głownia wyciągnięta z ognia” (Am 4,11; por. Za 3,2) we właściwym czasie⁹⁹.

W 1Kor 3,16-17 Paweł trzykrotnie nazywa, metaforycznie, wspólnotę ναὸς θεοῦ – „świątynią Boga”. Nie czyni tego jednak w aspekcie architektonicznym budowli czy też budowy tej świątyni, lecz ze względu na obecność tam i mieszkanie Boga, tzn. na Jego świętość¹⁰⁰. Pozostawiając obraz budowania, a wprowadzając obraz świątyni, apostoł wzywa teraz Koryntian, których wiara jest zagrożona przez fałszywych nauczycieli, do zachowania świętości¹⁰¹.

Paweł, posługując się obrazem budowania, opisuje w 1Kor 3 swoją apostołską posługę wobec wspólnoty korynckiej. Tworzy w tym celu takie metafory, jak θεμέλιον τιθέναι – „położyć fundament” na określenie swego przepowiadania, ἐποικοδομεῖν – „budować dalej” na określenie nauczania oraz ἔργον – „dzieło” na określenie nauki ówczesnych nauczycieli. Apostoł podkreśla przy tym mocno, że to właśnie on położył fundament, który jest ostateczny, a jest nim Chrystus. Metafora θεμέλιον τιθέναι wyraża w odniesieniu do działalności apostołskiej Pawła przede wszystkim jego czasowe pierwszeństwo, decydujące znaczenie jego pracy dla dalszego budowania i przez to jego absolutną wyższość, autorytet

⁹⁵ Por. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 75.

⁹⁶ Por. C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 74. A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 87, mówi o stracie w sensie umownej kary do zapłacenia zawartej już w kontrakcie.

⁹⁷ Porównania tego nie należy traktować w sensie oczyszczenia przez ogień jako świadectwa na istnienie czyśćca; por. np. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 75.

⁹⁸ Tak W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 304.

⁹⁹ J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 75. A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 87, uważa, że człowiek ów musi przejść przez ogień niszczący jego οἰκοδομήν, jednak jest mu obiecanie, że sam nie spłonie, lecz w końcu zostanie uratowany.

¹⁰⁰ Por. S. Owczarek, *Die Vorstellung vom Wohnen Gottes inmitten seines Volkes in der Priesterschrift. Zur Heiligtumstheologie der priesterlichen Grundschrift*, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-New York-Paris-Wien 1998, s. 194-199.

¹⁰¹ Por. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 76.

się”¹⁰⁸, lecz – jak wskazuje na to kontekst 15,17-19 – w świetle jego zadania jako Apostoła Narodów (Rz 11,13), który ma szerzyć Ewangelię, a więc miejsca, w których jest ona już znana, nie mogą być celem pracy Pawła¹⁰⁹. Apostołowi nie chodzi również o uniknięcie osobistej konkurencji czy rywalizacji, lecz o wyjaśnienie raz na zawsze, że gdy przybędzie do Rzymu, będzie tam w roli szczególnego gościa¹¹⁰, mianowicie jako λειτουργός Χριστού Ἰησοῦ εἰς τὰ ἔθνη – „sługa Chrystusa Jezusa wobec pogan” (Rz 15,16)¹¹¹, który zakończył misję głoszenia Ewangelii na Wschodzie, a obecnie potrzebuje pomocy rzymskich chrześcijan w zorganizowaniu podróży misyjnej na Zachód, by tam apostołować wśród pogan. Paweł chce teraz położyć fundament na nowo, tzn. rozpocząć budowanie od początku, bez zwracania uwagi na czyjeś dokonania¹¹². Ma przy tym świadomość, że to Chrystus jest właściwym podmiotem działania w pracy apostołowskiej (por. 1Kor 15,10), a Ewangelia, gdzie tylko jest głoszona, sama znajduje dalszą drogę z poszczególnych miast na cały otaczający kraj¹¹³.

O budowaniu i burzeniu mówi Paweł metaforycznym językiem także w nawiązaniu do swego sporu z Piotrem w Antiochii (Ga 2,11-14), kiedy to Piotr opuścił wspólnotę stołu z pochodzącymi z pogaństwa chrześcijanami, gdy przybyli ludzie z otoczenia Jakuba. Wtedy Paweł bezpośrednio sprzeciwił się Piotrowi (2,11). W następnych wersach (2,15-21) apostoł daje wykład swojej Ewangelii o usprawiedliwieniu przez wiarę, a nie na podstawie uczynków prawa. W Ga 2,18 napisze on: εἰ γὰρ ἂ κατέλυσα ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἑμαυτὸν συνιστάνω – „Jeśli bowiem to, co zburzyłem buduję na nowo, wykazuję, że sam jestem przestępcą”. Paweł uzasadnia tu (por. γὰρ), dlaczego każdy, kto powraca do życia według prawa Mojżeszowego, staje się przestępcą prawa i grzesznikiem¹¹⁴. Warto zauważyć, że apo-

¹⁰⁸ G. Klein, *Der Abfassungszweck des Römersbriefes*, w: t e n z e, *Rekonstruktion und Interpretation. Gesammelte Aufsätze zum Neuen Testament*, BEvTh 50, München 1969, s. 129-144.

¹⁰⁹ U. Wilckens, *Der Brief an die Römer*, s. 121.

¹¹⁰ Tamże.

¹¹¹ Por. W. de Boor, *Der Brief des Paulus an die Römer*, WStB, Wuppertal-Zürich 1989, s. 337; O. Michel, *Der Brief an die Römer*, s. 457.

¹¹² Ph. Vielhauer, *Oikodome*, s. 82n.

¹¹³ Tak G. Bornkamm, *Paulus*, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1979⁴, s. 73.

¹¹⁴ Por. F. Mußner, *Der Galaterbrief*, HThK IX, Freiburg-Basel-Wien 1988⁵, 1 s. 77.

stoł mówi tu w pierwszej osobie liczby pojedynczej, opuszczając używaną dotychczas pierwszą osobę liczby mnogiej. To „ja” w 2,18, które nie jest identyczne z ἐγὼ w 2,19, nie powinno być rozumiane jedynie jako środek stylistyczny czy literacki¹¹⁵, lecz zmiana ta dokonana została z „powodów merytoryczno-teologicznych”¹¹⁶. „Ja” w 2,18 odnosi się do Piotra, a w 2,19 do Pawła, przy czym obydwaj są „przykładowymi reprezentantami lub typami pewnego czynu względnie doznania”¹¹⁷. Gdy Paweł mówi, że Piotr to (ταῦτα), co zburzył, buduje na nowo, to nawiązuje tu starotestamentalnych proroków (Jer 1,10; 24,6; 31,3.28; 42,10; 45,4; por. Iz 49,17; Ez 36,36; Ml 1,4). Termin ταῦτα oznacza albo określone przepisy prawa¹¹⁸, albo prawo jako ścianę działową, która według żydowskiego rozumienia oddzielała Żydów od pogan¹¹⁹. Piotr zburzył tę ścianę (κατέλυσσα), gdy troszczył się o wspólnotę stołu z chrześcijanami pochodzenia pogańskiego. Teraz buduje ją na nowo (πάλιν οἰκοδομῶ). Postępując w ten sposób, Piotr uznaje dotychczasową wspólnotę stołu z chrześcijanami pochodzącymi z pogaństwa za coś grzesznego, a siebie samego za przekraczającego prawo¹²⁰. Posługując się metaforą budowania na nowo tego, co zostało zburzone, Paweł ostrzega Galatów, że ich powrót do przestrzegania uczynków prawa byłby uznaniem się za grzeszników¹²¹ oraz przekreśleniem własnej decyzji wiary. Chrześcijanin powinien umrzeć dla prawa, by żyć dla Boga, przykład tego dał sam Paweł (por. 2,19).

¹¹⁵ Tak np. H. Schlier, *Der Brief an die Galater*, KEK VII¹², Göttingen 1962, s. 96n.

¹¹⁶ Por. E. von Dobschütz, *Wir und Ich bei Paulus*, ZsystTh 10/1933, s. 251-277.

¹¹⁷ Tak F. Mußner, *Der Galaterbrief*, s. 178; J. Becker, U. Luz, *Die Briefe an die Galater, Epheser und Kolosser*, NTD 8/1, Göttingen 1998¹⁸, s. 30n. Niektórzy egzegeci uważają, że za „ja” kryje się Paweł; tak np. E. de Witt Burton, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*, Edinburgh 1977, s. 132; H. Lietzmann, *An die Galater*, HNT 9, Tübingen 1971⁴, s. 17. Jeszcze inni sądzą, że Paweł ma na myśli siebie i każdego usprawiedliwionego, wierzącego w Chrystusa; tak np. D. Oepke, *Der Brief des Paulus an die Galater*, ThHK 9, Berlin 1984⁵, s. 94; W. Egger, *Galaterbrief*, NEB. NT 9, Würzburg 1985, s. 21n.

¹¹⁸ I. Kitzberger, *Bau der Gemeinde*, s. 144, sądzi, że ταῦτα oznacza tylko prawo; tak też H. Lietzmann, *An die Galater*, s. 16; E. de Witt Burton, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*, s. 130.

¹¹⁹ Tak F. Mußner, *Der Galaterbrief*, s. 178; J. Pfamatter, οἰκοδομῆ κτλ., s. 12.

¹²⁰ Tak F. Mußner, *Der Galaterbrief*, s. 178n.

¹²¹ H. Schlier, *Der Brief an die Galater*, s. 97.

Zachowanie wspólnoty na zgromadzeniu liturgicznym

Metaforą budowania Paweł posługuje się również w 1Kor 14, omawiając¹²² zasady korzystania z charyzmatów w liturgii chrześcijańskiej, szczególnie zaś związek między prorokowaniem a glosolalią. Apostoł uzasadnia tu szczegółowo, dlaczego w zgromadzeniu liturgicznym stawia wyżej prorokowanie od glosolalii. Nie odrzuca darów duchowych, ponieważ w 14,1 napisze: ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε – „Współzawodniczcie o dary duchowe, szczególnie zaś o dar prorocstwa”. Kryterium, które mają spełniać charyzmaty, stanowi cel, któremu służą, a mianowicie οἰκοδομή – „zbudowanie”, możliwe dzięki zrozumiałości i komunikatywności prorocstwa (14,3-5; 12.17.26)¹²³. Paweł poucza też, że każdy charyzmat może być wykorzystywany w liturgii, pod warunkiem że będzie służył zbudowaniu (14,26). Jedyny problem stanowi dar języków, będący – jak opisuje apostoł – rozmową „z Bogiem”, „w Duchu” (14,2), „modlitwą” (14,13-17), „modlitwą duchem” (14,15), w której umysł człowieka „nie odnosi żadnych korzyści” (14,14); rozumie ją tylko Bóg, nie zaś inny niewtajemniczony człowiek (14,11)¹²⁴. Niezrozumiałość modlitwy językami powoduje, że Paweł nie poleca glosolalii na zgromadzeniach liturgicznych, chyba że w przypadku, gdy będzie ona tłumaczona przez mówiącego językami (14,5.13) albo przez kogoś innego (14,27)¹²⁵. Każda część liturgii chrześcijańskiej musi być εὐσημιον λόγον – „rozumiałym słowem” (14,9)¹²⁶. Dlatego apostoł przeciwstawia glosolalii dar prorocstwa (14,3). Paweł nie myśli tu o prorokach jako o zorganizowanej grupie we wspólnocie (por. Dz 13,1), lecz o prorokujących, tzn. mówiących z mocą członkach wspólnoty¹²⁷. Prorokują oni ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν – „Mówiąc ku zbudowaniu ludzi, ku ich pocieszeniu

¹²² W 1Kor 12 wymienił apostoł poszczególne charyzmaty wskazując na ich różnorodność i ukierunkowanie ku dobru wspólnoty Kościoła. Największym zaś darem jest – w myśl 1Kor 13 – miłość.

¹²³ Por. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, cz. 3, 1Kor 11,17-14,40, EKK VII/3, Zürich-Düsseldorf-Neukirchen-Vluyn 1999, s. 376n.

¹²⁴ Por. G. Dautzenberg, *Zungenrede*, w: M. Görg, B. Lang (red.), *Neues Bibel-Lexikon I*, Zürich-Düsseldorf 1991, s. 858n.

¹²⁵ Por. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 389.

¹²⁶ Por. H. J. Klauck, *1. Korintherbrief*, NEB. NT 7, Würzburg 1984, s. 100.

¹²⁷ Tak A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 299.

niu i pociesze” (14,3). Termin *οικοδομή*, który występuje tu jako *nomen actionis* na określenie procesu budowania, a nie jako wynik budowy, jest metaforą odnoszącą się „do eschatologiczno-eklezjologicznej rzeczywistości wewnętrznego i zewnętrznego budowania wspólnoty, która nie przedstawia statycznej i zakończonej już budowy”¹²⁸. W 1Kor 14,4 apostoł formułuje tę samą myśl w formie ostrej antytezy¹²⁹, w której wskazuje na przedmiot budowania: *ὁ λαλῶν γλώσση ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ ὁ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ* – „Mówiący językiem buduje samego siebie, zaś prorokujący buduje Kościół”. Termin *ἐκκλησία* oznacza natomiast zebraną na liturgię wspólnotę, w której urzeczywistnia się Kościół Boży¹³⁰. Paweł wyjaśnia, że wysoko ceni glosolalię. Życzy sobie, by wszyscy mówili językami (14,5). „Budowanie samego siebie”, które jest wynikiem glosolalii, rozumie on nie tylko negatywnie (por. 14,18.28). Negatywnego znaczenia nabiera glosolalia jedynie wtedy, gdy na zgromadzeniu liturgicznym nie jest tłumaczona (14,13.27n.), a staje się demonstracją własnej duchowej doskonałości¹³¹. Apostoł wyraża większe pragnienie, by wszyscy prorokowali¹³². Proroctwo przewyższa bowiem glosolalię (14,5). Chrześcijanie winni być zatroskani o to, „aby wyszło to na zbudowanie Kościołowi” (14,5: *ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομηῖν λάβῃ*) i dążyć ku pełni darów Ducha, by wykorzystać je „do zbudowania Kościoła” (14,12: *πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας*)¹³³. *Οικοδομή* τῆς ἐκκλησίας dokonuje się przez zrozumiałe dla wszystkich prorokowanie. Prorokowanie to „buduje dalej” (14,3) istniejącą już wspólnotę przez zachęty natury religijnej i etycznej (*παράκλησις*) oraz przez pocieszenia (*παραμυθία*)¹³⁴. Prorokowanie buduje też innego człowieka, a zwłaszcza obecnego na zgromadzeniu liturgicznym człowieka prostego (*ιδιώτης*) i niewierzącego (*ἄπιστος*), przez to,

¹²⁸ Tak W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 386.

¹²⁹ Tak Ph. Vielhauer, *Oikodome*, s. 86. A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 299n., słusznie zauważa, że Paweł polemicznie zestawia *ἑαυτὸν οἰκοδομεῖν* mówiących językami *ἐκκλησίας* *οἰκοδομεῖν* prorokujących. Mówiący językami działają dla siebie, prorokujący dla Kościoła.

¹³⁰ Por. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 301.

¹³¹ C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 329.

¹³² H. J. Klauck, *I. Korintherbrief*, s. 99, uważa, że pragnienie to jest oczywistym wymaganiem miłości, która szuka tylko pożytku brata i siostry (por. 1Kor 13).

¹³³ Por. A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 304.

¹³⁴ Por. E. Walter, *Der erste Brief an die Korinther*, GSL. NT 7, Düsseldorf 1969, s. 254.

że zostanie on „pouczony”, „osądzony i jawne staną się tajniki jego serca” (14,24n.) i w ten sposób dojdzie do wiary Chrystusa¹³⁵. Tak więc οἰκοδομητῆ τῆς ἐκκλησίας nastawione jest na pozyskanie „nowo zbudowanych” członków. Spełnia się w nim również zapowiedziane przez starotestamentalnych proroków (Iz 45,14; Za 8,23) nawrócenie pogan¹³⁶, a metafora budowania przybiera w 1Kor 14 znaczenie nie tylko eklezjologiczne, lecz także eschatologiczne.

Postępowanie moralne chrześcijan

Paweł ucieka się do metafory budowania także w pouczeniach natury moralnej, które kieruje do wierzących w Chrystusa. W 1Kor 8 odpowiada na postawione mu pisemnie przez wspólnotę koryntką pytanie dotyczące spożywania mięsa ofiarowanego bożkom pogańskim¹³⁷. Chrześcijanie w pogańskim Koryncie stanęli przed problemem moralnym, czy mogą uczestniczyć w publicznych ucztach w świątynnych jadłodajniach, a przynajmniej spożywać sprzedawane na targowiskach mięso ofiarowane bożkom, które podawane jest do jedzenia u zapraszających chrześcijan rodzin pogańskich¹³⁸. Spożywanie pokarmów w świątyniach pogańskich, jak i samo jedzenie mięsa oferowanego na rynkach pogańskich, ponieważ mogło pochodzić z ofiar składanych bożkom, było dla Żydów okropnością, zwłaszcza gdy było to mięso wieprzowe (por. Dn 1,5-16; 2Mch 6,18-29; Dz 15,20.29)¹³⁹. Oprócz tego, spożywanie takiego mięsa w świątyni pogańskiej mogłoby być uważane za uznanie przez nich bożków pogańskich i ocenione jako składanie im czci. Paweł nauczał zaś, że nie ma żadnych bożków (por. 1Tes 1,9), a przepisy prawa – przynajmniej dla pochodzących z pogaństwa – już nie obowiązują (por. Ga 2,16-21; 3,25; Rz 7,1-6). Dlatego też wielu chrześcijan – korzystając z chrześcijańskiej wolności – czuło się upraw-

¹³⁵ Por. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 306n.

¹³⁶ C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 336n.

¹³⁷ O Pawłowej korespondencji z Koryntianami i powstaniu 1Kor por. np. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 63-71; J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 14-17.

¹³⁸ Por. C. S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2000, s. 358.

¹³⁹ Por. H. J. Klauck, *Herrenmahl und hellenistischer Kult. Eine religionsgeschichtliche Untersuchung zum 1. Korintherbrief*, NTA NF 15, Münster 1982, s. 241-245; C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 165n.

nionych do udziału w ucztach świątynnych oraz spożywania podawanego tam mięsa, bez pytania o jego pochodzenie¹⁴⁰. Dla wielu chrześcijan pochodzenia żydowskiego, a także dla niektórych nawróconych z pogaństwa, wolność ta wydawała się nie do pogodzenia z sumieniem¹⁴¹.

Apostoł ustosunkowuje się do problemów Koryntian i pisze już w 1Kor 8,1: *Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἶδαμεν ὅτι πάντες γινώσκιν ἔχομεν. ἡ γινῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ* – „Co do pokarmów składanych bożkom w ofierze, to wiemy, że wszyscy mamy wiedzę. Wiedza wynosi, miłość zaś buduje”. Termin *γινῶσις* oznacza tu omówione dalej (8,4nn.) przekonanie, że oprócz Boga nie ma innych bożków¹⁴². Paweł skłania się najpierw ku tym (por. *οἶδαμεν*), którzy spożywają mięso ofiarowane bożkom, powołując się na posiadaną wiedzę (*γινῶσις*)¹⁴³. Dodaje jednak, że wiedza ta praktykowana jest w Koryncie bez miłości, z pychą, a to jest niebezpieczne dla wspólnoty¹⁴⁴. Apostoł podkreśla przy tym, że wiedza jest bezwartościowa, jeśli brakuje jej odniesienia do poznanych prawd i przeciwstawia jej miłość (*ἀγάπη*), która buduje¹⁴⁵. Czasownik *οἰκοδομεῖν* oznacza tu nie „budowanie samego siebie”, lecz „dalsze budowanie” wspólnoty lub słabych chrześcijan¹⁴⁶, to znaczy rzeczywiste ich popieranie, wzmocnienie i pokrzepienie oraz prawdziwy wzrost ich mocy i stałości¹⁴⁷.

W podobnym znaczeniu występuje *οἰκοδομεῖν* w 1Kor 8,10: *ἔαν γὰρ τις ἴδῃ σὲ τὸν ἔχοντα γινῶσιν ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν* – „Gdyby bowiem ktoś ujrzał cię mającego wiedzę, jak zasiadasz do uczyty bałwochwalczej, to czy sumienie tego, który jest słabszy nie zostanie zbudowane do jedzenia pokarmów składanych bożkom”. Paweł zwraca

¹⁴⁰ Por. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, cz. II, 1Kor 6,12-11,16, EKK VII/2, Solothurn-Düsseldorf-Neukirchen-Vluyn 1995, s. 217nn.

¹⁴¹ Por. J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 170.

¹⁴² J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 172. C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 169, mówi tu o „podstawowym przekonaniu monoteizmu”.

¹⁴³ W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 229n.

¹⁴⁴ C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 169.

¹⁴⁵ A. Lindemann, *Der Erste Korintherbrief*, s. 190.

¹⁴⁶ W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 230.

¹⁴⁷ Tak H. von Soden, *Sakrament und Ethik bei Paulus*, w: tenże, *Urchristentum und Geschichte*, Tübingen 1951, s. 239-275.

się tu bezpośrednio do adresatów pytania i konkretyzuje swoje upomnienie z poprzedniego wersetu (8,9), by mając wiedzę (ἐξουσία)¹⁴⁸, nie stali powodem zgorzenia dla słabych. Podaje przy tym możliwy konkretny przypadek¹⁴⁹ zachowania mającego wiedzę (γνώσις) człowieka, który zasiada do uczy bałwochwalczej i tam będzie widziany przez innego chrześcijanina, tak że jego słabe sumienie „zostanie zbudowane” (οἰκοδομηθήσεται) do spożywania pokarmów z ofiar złożonych bożkom. Słaby czuje się zachęcany do jedzenia tego mięsa, chociaż jego sumienie zabrania mu tego¹⁵⁰. Paweł używa tu metafory οἰκοδομῆν w sensie ironicznym¹⁵¹. Sumienie słabego człowieka, który obserwuje postępowanie mających wiedzę, zostanie zbudowane do złego czynu, a nie do dobrego.

Metafory budowania używa Paweł także w 1Kor 10,23: Πάντα ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει πάντα ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα οἰκοδομῆι – „Wszystko wolno, ale nie wszystko jest pożyteczne. Wszystko wolno, ale nie wszystko buduje”. Apostoł podsumowuje tu swoje rozważania z 1Kor 8-10 i koryguje chrześcijańskie rozumienie wolności (por. 6,12), które wyraża się m.in. w beztrojskim spożywaniu mięsa ofiarowanego bożkom¹⁵². Paweł odnosi się do przekonania niektórych liberalnych kręgów w Koryncie, które uważają, że wszystko jest dozwolone¹⁵³ i dodaje, że nie wszystko jest pożyteczne, to znaczy nie wszystko jest zawsze z pożytkiem dla jednostki czy dla innych¹⁵⁴. Drugi dodatek, „ale nie wszystko buduje”, wskazuje, że nie wszystko służy zbudowaniu innych i wspólnoty. Tym, co buduje, jest miłość (por. 8,1) i ona jest miarą wolności. Nie ma bowiem wolności bez odpowiedzialności za innych (10,24)¹⁵⁵. Tam, gdzie używanie wolności szkodzi zbawczemu dziełu Chrystu-

¹⁴⁸ W 1Kor 8,10 Paweł zmienia pojęcie ἐξουσία (w. 9) na γνώσις, ponieważ pozwolenie na jedzenie mięsa ofiarowanego bożkom opiera się na przekonaniu o istnieniu jedyne- go Boga, por. C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 180.

¹⁴⁹ W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 262.

¹⁵⁰ C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 181.

¹⁵¹ J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, 177. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 264, przypuszcza, że Paweł cytuje tutaj przekonanie „mocnych”, którzy uważają, że przez swoje pozbawione skrupułów postępowanie dadzą słabym bodziec do takiego samego zdecydowania i to nazywają „budowaniem”.

¹⁵² Por. C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 237.

¹⁵³ H. J. Klauck, *1. Korintherbrief*, s. 75.

¹⁵⁴ J. Kremer, *Der Erste Brief an die Korinther*, s. 218.

¹⁵⁵ W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 463n.

sa lub je wprost niszczy (por. 8,11n.), wolność pozbawiona jest swojej istoty i służy nie zbudowaniu, lecz zniszczeniu wspólnoty¹⁵⁶.

Podobnie w Rz 14,19 Paweł upomina „mocnych”: ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους – „Zatem starajmy się więc o pokój i o to, co służy wzajemnemu zbudowaniu”. W drugiej części swojej paraklezy (14,1-23) apostoł mówi o konkretnych napięciach w rzymskiej wspólnotcie, w których „mocni” ścierają się ze „słabymi”, ponieważ nie zgadzają się w ocenie pytań kultycznych, jedzenia i picia oraz obserwacji określonych dni¹⁵⁷. Paweł staje po stronie „mocnych” (14,14) i wzywa ich do starania o pokój (por. Ps 34,15), to znaczy do pragnienia wszystkiego, co tworzy pokój i co się do pokoju przyczynia¹⁵⁸ oraz do wzajemnego zbudowania, które służy zbudowaniu Kościoła¹⁵⁹. Także w Rz 15,2 – znów stając po stronie „mocnych” (15,1) – Paweł napomina: ἕκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομὴν – „Niech każdy z nas stara się podobać bliźniemu, dla jego dobra i zbudowania”. „Mocni”, którzy posiadli wyzwalającą moc wiary – jak poucza apostoł w 15,1 – mają znosić słabości tych, którzy są słabi. To zaś dokonuje się wtedy, gdy starają się nie o to, co dla nich dogodnie, lecz dla bliźnich, czyniąc wszystko dla ich dobra¹⁶⁰. „Mocny” powinien zrezygnować z tego wszystkiego, co niepokoi sumienie „słabego”¹⁶¹. Celem tych starań i wyrzeczeń jest οἰκοδομή – dalsze budowanie Kościoła, które możliwe jest tylko przez miłość¹⁶².

W 1Tes 5,11 wzywa Paweł Tesaloniczan: Διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους καὶ οἰκοδομεῖτε εἰς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε – „Dlatego pokrzepiajcie się wzajemnie i budujcie jeden drugiego, jak to zresztą czynicie”. Apostoł czyni to na zakończenie¹⁶³ swoich pouczeń dotyczących czasu nadejścia paruzji, która stanowiła problem dla wspólnoty¹⁶⁴ (5,1-10). Wyjaśnia przy tym, że Bóg przegna-

¹⁵⁶ Por. C. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 237.

¹⁵⁷ Por. R. Pesch, *Römerbrief*, NEB. NT 6, Würzburg 1983, s. 97.

¹⁵⁸ H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 416.

¹⁵⁹ U. Wilckens, *Der Brief an die Römer*, s. 94n.

¹⁶⁰ Por. R. Pesch, *Röm* s. 102.

¹⁶¹ U. Wilckens, *Der Brief an die Römer*, s. 101.

¹⁶² H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 420.

¹⁶³ Por. διὸ na początku zdania.

¹⁶⁴ Por. F. Laub, *1. und 2. Thessalonicherbrief*, NEB. NT 13, Würzburg 1985, s. 30.

czył ich „na osiągnięcie zbawienia, przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, który za nas umarł, abyśmy – żywi czy umarli – razem z Nim żyli” (5,9n.)¹⁶⁵. Z oczekiwania zaś rychłego nadejścia Pana wynika konieczność wzajemnej odpowiedzialności w określonej eschatologicznie egzystencji wspólnoty chrześcijańskiej¹⁶⁶. Ta odpowiedzialność konkretyzuje się we wzajemnym pokrzepianiu się nadzieją, wiarą oraz w dalszym budowaniu jeden drugiego. Metafora οἰκοδομῆ – podobnie jak w Rz 14,19 – oznacza wzajemne budowanie, w którym podmiotem jest każdy, do którego zwraca się apostoł, a przedmiotem każdy inny¹⁶⁷.

O losie i nadziei wierzących w Chrystusa mówi Paweł¹⁶⁸ – wykorzystując metaforę budowania – również w 2Kor 5,1: Οἶδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῆ, οἰκοδομηθῆ ἐκ θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς – „Wiemy bowiem, że kiedy zostanie zwinięty namiot naszego ziemskiego przybytku, to będziemy mieli budowlę od Boga, dom uczyniony nie rękami, lecz wieczny w niebie”. Za pierwszą osobą liczby mnogiej kryje się najpierw sam apostoł, który odnosi do siebie ogólnie znaną wiedzę (por. Rz 7,14; 8,22)¹⁶⁹. Obecne ciało nazywa „namiotem ziemskiego przybytku” (por. Iz 38,12; Hi 4,19; 2P 1,13n.)¹⁷⁰. Paweł bierze tu pod uwagę możliwość śmierci przed paruzją jednocześnie jako najwyższą ze wszystkich udręk (4,7-11) oraz jako przykład dla wyrażonej w 4,16-18 ufności¹⁷¹. „Domowi ziemskiemu” przeciwstawia „dom od Boga”, który jest zupełnie innego rodzaju. Tym „domem od Boga” będzie wieczny dom, ukończona budowla, eschatologiczne dzieło Boga, czyli – jak wskazują na to wypowiedzi w 5,2-4 – nowe eschatologiczne ciało¹⁷². Metafora οἰκοδομῆ, która występuje tu w sensie antropologicznym, odnosi się do uwielbionego ciała i podkreśla jego trwałość¹⁷³,

¹⁶⁵ Por. T. Holtz, *Der erste Brief an die Thessalonicher*, EKK XIII, Zürich-Einsiedeln-Köln 1986, s. 228-233.

¹⁶⁶ Ph. Vielhauer, *Oikodome*, s. 95.

¹⁶⁷ Por. T. Holtz, *Der erste Brief an die Thessalonicher*, s. 234.

¹⁶⁸ O modelach interpretacji tekstu 2Kor 5,1-10 zob. C. Wolff, *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, s. 101-106.

¹⁶⁹ Por. H. J. Klauck, *2. Korintherbrief*, s. 49n.

¹⁷⁰ Por. J. Kremer, *2. Korintherbrief*, s. 51.

¹⁷¹ C. Wolff, *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, s. 107.

¹⁷² F. Lang, *Die Briefe an die Korinther*, 286.

¹⁷³ Por. C. Wolff, *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, s. 107.

trwałość „domu od Boga” w przeciwieństwie do łatwo zwijanego namiotu¹⁷⁴.

Znaczenie metafory budowania

Metafora budowania odgrywa istotną rolę w listach proto-Pawłowych; nie ma jej jedynie w Flp i Flm. Rzeczownika οἰκοδομή używa Paweł najczęściej (z wyjątkiem 1Kor 3,9 i 2Kor 5,1) jako *nomen actionis*, by określić nim proces budowania, które jeszcze trwa. Również czasownik ἐποικοδομεῖν występuje z reguły w formie trybu oznajmującego strony czynnej czasu teraźniejszego (*praesens*)¹⁷⁵, co oznacza, że apostoł chce przedstawić ciągle aktualne działanie, o którym jest mowa z perspektywy tego, który buduje¹⁷⁶.

Podmiotem tego budowania są przede wszystkim wszyscy lub poszczególni członkowie wspólnoty, a mianowicie: „mocni” i „słabi” (Rz 14,19); każdy „mocny” (Rz 15,2); ten, kto ma wiedzę (również „mocny”; 1Kor 8,10); prorokujący (1Kor 14,3.4b); mówiący językami, pod warunkiem że jest tłumaczony i rozumiany (1Kor 14,5b); mówiący językami, który buduje siebie (1Kor 14,4a); wspólnota (1Kor 3,9); każdy we wspólnocie (1Kor 3,10; 14,26); ktoś we wspólnocie (1Tes 5,11; 1Kor 3,12.14). Pięciokrotnie budującym jest Paweł (2Kor 8,10; 12,19; 13,10; Rz 15,20; 1Kor 3,10), raz Apollos (1Kor 3,10b), trzykrotnie Bóg (1Kor 3,9.10a; Rz 15,20) oraz trzykrotnie Chrystus względnie Kyrios (2Kor 10,8; 13,10; Rz 15,20). Wynika z tego, że metafora budowania odnosi się przede wszystkim do wspólnoty, w której każdy jest lub powinien być budującym. Do tego budowania przyczynia się w znacznym stopniu apostoł, lecz ostateczną przyczyną budowy wspólnoty czy apostołskiego budowania pozostaje Bóg lub Chrystus¹⁷⁷. Wśród przedmiotów tego budowania wyróżnia się: wspólnotę (Rz 14,19; 15,2.20; 1Kor 3,9.10; 14,3.4.5.12.26; 2Kor 10,8; 13,10; 1Tes 5,11), poszczególnych członków należących do wspólnoty (Rz 14,19; 1Tes 5,11), potencjalnych członków (1Kor 14,17), zebranych na liturgii (1Kor 14,3.17), każ-

¹⁷⁴ Por. I. Kitzberger, *Bau der Gemeinde*, s. 121n.

¹⁷⁵ Wyjątki stanowią: 1Kor 3,14 (aoryst); 1Kor 8,10 (*passivum futurum*); 1Kor 14,17 (*passivum praesens*) i 1Tes 5,11 (*imperativus*).

¹⁷⁶ Por. I. Kitzberger, *Bau der Gemeinde*, s. 280.

¹⁷⁷ Por. C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 88nn.

dego chrześcijanina (2Kor 5,1), „słabych” (1Kor 8,10). Podsumowując, można powiedzieć, że najczęstszym przedmiotem budowania jest wspólnota, a w niej każdy człowiek jako członek wspólnoty i w relacji do tej wspólnoty, o ile wzajemne budowanie się członków wspólnoty konstituuje budowę wspólnoty¹⁷⁸.

Paweł posługuje się metaforą budowania, by jego słuchacze lub czytelnicy jak najlepiej zrozumieli prawdy o Kościele, które tylko w ten sposób mogły być przekazane. Termin οἰκοδομῆ staje się w jego listach terminem eklezjologicznym. Wspólnota, przedstawiona metaforycznie jako budowa, nie jest już zakończoną budowlą, lecz znajdujące się jeszcze w budowie. Apostoł, wykorzystując tę metaforę, daje chrześcijanom do zrozumienia, że Kościół zawsze zarazem „jest i staje się”¹⁷⁹. To znaczy, że wspólnota Pawłowa nie jest przedstawiona jako coś zamkniętego czy zakończonego¹⁸⁰. Ona pozostaje „placem budowy”¹⁸¹, na którym ciągle się pracuje lub powinno się pracować. Apostoł przypomina też, że wspólnota jako θεοῦ οἰκοδομῆ (1Kor 3,9) jest własnością Bożą, a robotnicy pracujący przy tej budowie – również on sam – są tylko współpracownikami Boga, a nie posiadaczami¹⁸². Paweł wskazuje przy tym na swoją szczególną rolę w budowaniu tej wspólnoty, gdy nazywa siebie mądrym budowniczym, który położył fundament przez swoje przepowiadanie (1Kor 3,10; por. Rz 15,20). Tym fundamentem jest Jezus Chrystus. Na Chrystusie budowana jest dalej wspólnota. Chrystus gwarantuje jej jedność oraz udziela władzy do tworzenia i autorytatywnego kierowania wspólnotą¹⁸³. Metafora budowania wyraża wreszcie misyjny wymiar apostołskiej działalności polegający na głoszeniu Ewangelii (por. Rz 15,20n.), kładzeniu fundamentu oraz nadzorze dalszego budowania i wzrostu wspólnoty¹⁸⁴.

¹⁷⁸ I. Kitzberger, *Bau der Gemeinde*, s. 283; por. też zestawienie podmiotów i przedmiotów budowania; *tamże*, s. 284n.

¹⁷⁹ J. Pfammatter, οἰκοδομῆ κτλ., s. 1213.

¹⁸⁰ Tenże, *Die Kirche als Bau. Eine exegetisch-theologische Studie zur Ekklesiologie der Paulusbriefe*, Rom 1960, s. 21.

¹⁸¹ Tenże, οἰκοδομῆ κτλ., s. 1215.

¹⁸² Por. W. Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 295.

¹⁸³ J. Roloff, *Apostolat-Verkündigung-Kirche*, s. 108.

¹⁸⁴ Por. G. Bornkamm, *Die Erbauung der Gemeinde als Leib Christi*, w: tenże, *Das Ende des Gesetzes. Paulusstudien. Gesammelte Aufsätze*, t. I, BEvTh 16, München 1963, s. 113-123.

Jeśli chodzi o walencję parenetyczną to za pomocą metafory budowania Paweł wzywa do odpowiedzialności za dalszą budowę wspólnoty, ponieważ nie jest ona ukończona. Każdy powinien przyczyniać się do jej wzrostu¹⁸⁵. Apostoł wzywa też chrześcijan do takiego postępowania, by przez wzgląd na bliźnich i uczynki miłości budowali się wzajemnie.

ks. Andrzej J. NAJDA

¹⁸⁵ Por. C. G. Müller, *Gottes Pflanzung*, s. 94.